

ارائه مدل علی روابط حمایت تحصیلی و رفتار مدنی تحصیلی با تأکید بر واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در میان دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه شیراز

احمد رستگار*

دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور

تاریخ دریافت: 1398/09/24 تاریخ پذیرش: 1398/12/18

A Causal Model of Relations of Academic Support and Academic Citizenship Behavior with Eemphasis on Mediating Role of Psychological Capitals among Virtual Courses Students of Shiraz University

A. Rastegar*

Associate Professor, Department of Educational Sciences, Payame Noor University

Received: 2019/12/15 Accepted: 2020/03/08

Abstract

This study examined Mediating role of psychological capital in the perceived Academic support and Academic citizenship behavior Virtual courses students of Shiraz University. Using stratified sampling method, 310 students were selected from virtual and correlation design. Survey of perceived Academic support (Sandrers & et al, 2005), psychological capital Questionnaire (Luthans, Youssef & Avolio, 2007) and Academic citizenship behavior Scale (Golparvar, 2010) were used to measure the focal constructs of this study and data were analyzed with path analysis. The results showed that perceived Academic support through the intermediary of Psychological Capital is an indirect positive effect on Academic citizenship behavior. Accordingly to the conclusions of the verification model fitness perceived Academic support, psychological capital and Academic citizenship behavior among virtual courses students of Shiraz University.

Keyword

Psychological Capital, Academic Support, Academic Citizenship Behavior, Virtual Courses Students.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای سرمایه‌های روان‌شناختی در حمایت اجتماعی و رفتار مدنی تحصیلی در میان دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه شیراز انجام شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، 310 دانشجوی دوره مجازی انتخاب و در قالب طرح همبستگی مطالعه شدند. از پرسش‌نامه حمایت تحصیلی ساندز و همکاران (2005)، رفتار مدنی تحصیلی گل پرور (1389) و سرمایه‌های روان‌شناختی لوتانز و همکاران (2007) استفاده شد و داده‌ها با روش آماری تحلیل مسیر تجزیه و تحلیل گردید. نتایج تحلیل داده‌ها حاکی از آن بود که حمایت تحصیلی با نقش واسطه‌گری خودکارآمدی، امیدواری، خوش‌بینی و تاب‌آوری اثر غیرمستقیم و معناداری با رفتار مدنی تحصیلی دارد و بر این اساس نتایج پژوهش حاکی از تأیید برازش مدل حمایت تحصیلی، سرمایه‌های روان‌شناختی و رفتار مدنی تحصیلی در دانشجویان دوره مجازی دانشگاه شیراز است.

واژگان کلیدی

حمایت تحصیلی، رفتار مدنی تحصیلی، سرمایه‌های روان‌شناختی، دانشجویان دوره‌های مجازی.

مقدمه

در دنیای امروز، تغییرات ایجاد شده در شیوه نگرش جوامع به سرمایه‌های انسانی و تاکید روزافزون بر اقتصاد دانش بنیان تغییرات شگرفی را در ابعاد مختلف نظام آموزش عالی ایجاد کرده است. بدیهی است تغییرات ایجاد شده در کارکردهای اساسی نظام آموزش عالی، نقش‌های اساسی آن در حیطه‌های آموزش، پژوهش و ارائه خدمات اجتماعی را با دگرگونی‌های عمیقی مواجه کرده است. از این رو تغییرات جدید از رویکرد سنتی به جدید، ضرورت پاسخگویی نظام آموزش عالی به چالش‌های جدید را نشان می‌دهد که می‌توانند به عنوان عوامل تهدیدکننده و یا فرصت ساز برای دانشگاه‌ها قلمداد شوند و از طرفی دانشگاه‌ها را قادر کنند تا از طریق پاسخگویی به تغییرات ایجاد شده، بتوانند نقش‌های چندگانه خود را به نحو شایسته ایفا کنند (برن¹ و همکاران، 2014)؛ از سوی دیگر، با توجه توجه به تغییرات سریعی که در محیط پیرامون در حال شکل‌گیری است، اجرای نظام‌های مجازی به منظور ارائه خدمات و فناوری‌های جدید در زمینه تدریس و یادگیری به صورت یک نیاز اساسی مطرح شده است (اونگ²، 2004؛ به نقل از فتحی و اجارگاه و همکاران، 1391). در واقع استفاده از ویژگی‌های بسیار منعطف، درنوردن زمان و مکان، استفاده از امکانات تکنولوژیکی و سهولت دسترسی به استاد و سایر همکلاسی‌ها از مهم‌ترین ویژگی‌های کلاس‌های مجازی در برابر دوره‌های سنتی است (رستگار و همکاران، 1392). فضای مجازی و برآیندهای آن در زمینه‌های گوناگون زندگی تاثیر دارد و تعامل اجتناب‌ناپذیری بین تکنولوژی و یادگیری وجود دارد. با توجه به منافع آموزش مجازی در سطح آموزش عالی، تقاضا برای برگزاری دوره‌های آموزش مجازی در برنامه آموزشی دانشگاه، رو به افزایش است (زامر³، 2010) و از این رو تقاضا برای شرکت‌های در دوره‌های مجازی دانشگاهی افزایش یافته است و همین امر می‌تواند عامل بستر مهمی در توسعه رفتار مدنی تحصیلی در بین دانشجویان شود.

رفتار مدنی یکی از ابعاد مهم جامعه شناختی سازمان‌های آموزشی از جمله دانشگاه است (اسپریترز⁴ و همکاران، 2004). رفتار مدنی مجموعه رفتارها و عملکردی است که به قصد کمک به همکاران یا سازمان به وسیله فرد انجام می‌شود (کوهن⁵، 2006). ابرواگوز⁶ (2010) این نوع رفتارها را رفتارهای داوطلبانه می‌داند که به شدت مورد نیاز سازمان‌های رسمی هستند. در عرصه تحصیلی، رفتار مدنی به رفتارهای کمک کننده به همکار، سرپرست و دانشجو اطلاق می‌شود و از آن جمله می‌توان به کمک کردن به همکار با حجم بالای کار یا انجام تکالیف خاص برای دانشجویان با سطح علمی بالا یا پایین اشاره کرد (سومج⁷ و همکاران، 2000؛ رضایی و همکاران، 1394). خلید⁸ و همکاران (2013) معتقدند که توجه به اهمیت رفتار مدنی تحصیلی در افزایش رفتارهای تیمی و فردی و سازمانی، جستجوی مداوم راه‌های افزایش رفتار مدنی در دانشجویان مهم است تا آنها را برای رویارویی آینده کاری‌شان آماده کند. گل پرور (2010) عنوان می‌کند که رفتارهای مدنی تحصیلی نظیر پای‌بندی و احساس الزام درونی به قواعد حاکم بر تحصیل در دانشگاه، یاری‌رسانی، مشارکت اجتماعی و تلاش برای برقراری رابطه صمیمانه به صورت گوناگون می‌تواند بر عملکرد فردی و جمعی دانشجویان مؤثر واقع شود. آموزش مجازی یکی از نمودهای بارز توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه آموزش و پرورش است که تاکنون هیچ پژوهشی درباره میزان رفتارهای مدنی تحصیلی در دانشجویان دوره‌های مجازی انجام نشده است. قابلیت متنوع فناوری‌ها، به طراحان و برنامه‌ریزان آموزش‌های مجازی امکان می‌دهد که برای مخاطبان مختلف و طیف‌های سنی متفاوت دوره‌های آموزشی باکیفیت‌تری را تدارک ببینند (بیتیه و یفمن⁹، 2010). در آموزش مجازی ارتباط دانشجویان با اساتید و همکلاسی‌ها محدودتر از آموزش به شیوه حضوری است و این موضوع می‌تواند بر کیفیت آموزش تاثیر داشته

4. Spreitzer

5. Cohen

6. Ebru Oguz

7. Sumech

8. KHalid

9. Baytiyeh & Pfaffman

1. Brennan, Ryan, Ranga, Broek, Durazzi & Kamphuis

2. Ong

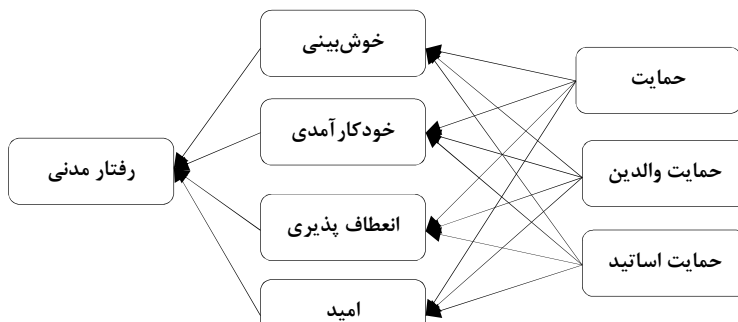
3. Zameer

طریق شبکه‌های اینترنتی و مجازی صورت می‌گیرد و بخاطر نبود ارتباط رو در رو، این نوع حمایت‌ها با محدودیت‌هایی همراه خواهد بود. نایسر² و همکاران (2014)، در پژوهشی به بررسی تأثیرهای ادراک حمایت‌های اجتماعی بر رفتار مدنی در آموزش و پرورش پاکستان پرداختند که نتایج پژوهش آنان حاکی از تأثیرهای مثبت ادراک حمایت اجتماعی بر رفتاری مدنی سازمانی بود. همتی نژاد (1391)، در پژوهشی به بررسی رابطه حمایت سازمانی ادراک شده با رفتار مدنی پرداخت و نتایج نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین حمایت سازمانی ادراک شده با رفتار مدنی وجود دارد و یافته‌های تحقیق او بر افزایش حمایت‌های سازمانی ادراک شده کارکنان به منظور شکوفا شدن رفتارهای مدنی تأکید کرد. علاوه بر حمایت‌های محیطی، ظرفیت‌های ذهنی افراد عنصر مهمی محسوب می‌شود که می‌تواند به تعدیل رفتارهای مدنی بیانجامد.

یکی از عواملی که می‌تواند از حمایت‌های اجتماعی تأثیرپذیر باشد و در بروز رفتارهای مدنی تأثیر بگذارد، سرمایه‌های روان‌شناختی است. در بیشتر مطالعات انجام شده، چهار شاخص خودکارآمدی، امیدواری، مثبت‌اندیشی و

باشد. توجه به رفتارهای مدنی و توانمندی و آموزش منابع انسانی در این نوع از سازمان‌های آموزشی، باید متناسب با ظرفیت‌های این نوع از آموزش مورد توجه قرار گیرد. به عقیده کان (2012)، رفتارهای مدنی تحت تأثیر متغیرهای سازمانی چون عدالت سازمانی، سبک رهبری و ارتباطات و نیز متغیرهای فردی چون تعهد، رضایت و هویت شغلی قرار دارد. علاوه بر متغیرهای سازمانی و فردی، بررسی عوامل اجتماعی و آموزشی در بروز رفتارهای مدنی اهمیت زیادی دارد.

حمایت تحصیلی از دیگر عواملی است که احتمال می‌رود در رفتارهای مدنی تحصیلی دانشجویان مؤثر باشد. بطور معمول حمایت اجتماعی شامل سه نوع است: الف) حمایت وسیله‌ای که شامل منابع مادی و پول می‌شود، ب) حمایت اطلاعاتی که شامل فراهم کردن اطلاعات و پیشنهادات است و فرد را قادر می‌سازد که با سختی‌ها کنار بیاید، ج) حمایت احساسی که شامل عشق ورزیدن، اهمیت دادن و درک طرف مقابل است (بارارا، 1986؛ به نقل از محمدزاده و همکاران، 1393). در عرصه تحصیلی و آموزشی حمایت اجتماعی، به عنوان حمایت تحصیلی

شکل 1. نمودار مدل مفهومی عوامل موثر بر رفتار مدنی تحصیلی

تاب‌آوری برای سرمایه روان‌شناختی در نظر گرفته شده است (لوتانز و آوی³، 2011). برخی پژوهشگران توصیه می‌کنند که بهتر است سرمایه‌های روان‌شناختی با ابعاد چهارگانه آن، در مطالعات متعدد به عنوان متغیر واسطه‌ای به کار رود (گیوتیزر، 2014⁴؛ به نقل از زارعی، 1394). به عقیده لوتانز و همکاران (2008) سرمایه روان‌شناختی

شناخته می‌شود. ویتزل¹ و همکاران (2010) معتقدند که حمایت تحصیلی به عنوان نوعی حمایت در محیط‌های آموزشی، یک موضوع چند بعدی است که نقش معلم - دانش‌آموزان، معلم - والدین و والدین همسالان ترکیب‌هایی فراهم می‌کند که هر یک به تنهایی و در ارتباط با یکدیگر، در کیفیت و کمیت فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. حمایت اجتماعی در آموزش‌های مجازی بیشتر از

2. Nisar
3. Luthans & Avey
4. Gutiers

1. Wentzel

پژوهش مرادی وهمکاران (1394) حاکی از نقش حمایت اجتماعی ادراک شده بر سرمایه‌های روان‌شناختی است. هاو³ و همکاران (2013)، در پژوهشی در رابطه با تأثیر سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتار مدنی سازمانی به این نتیجه رسیدند که سرمایه روان‌شناختی رهبران تیم‌های کاری باعث ایجاد رفتار مدنی سازمانی در پیروان شده و در نهایت بهبود سازمانی را به ارمغان می‌آورد. نورمن⁴ و همکاران (2010)، در پژوهشی نشان دادند که سرمایه روان‌شناختی در تقویت رفتار مدنی سازمانی مؤثر است. با توجه به مبانی نظری متغیرهای پژوهش می‌توان احتمال داد که مولفه‌های حمایت تحصیلی می‌تواند بر خوش‌بینی، انعطاف‌پذیری و امیدواری دانشجویان تأثیر گذاشته و همچنین بر رفتار مدنی تحصیلی دانشجویان دوره مجازی نیز تأثیر بگذارد؛ اما با این حال نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که تا به حال پژوهشی که به بررسی رابطه این سه مولفه بپردازد، انجام نشده است؛ از این رو مهم‌ترین مسئله پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در حمایت اجتماعی و رفتار مدنی تحصیلی در میان دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه شیراز است. نمودار زیر روابط موجود در مدل پژوهش را نشان می‌دهد (شکل 1).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. متغیرهای این پژوهش شامل سبک مدیریت کلاس، سرمایه‌های روان‌شناختی و سرزندگی تحصیلی است که متغیر ادراک از سبک مدیریت کلاس به عنوان متغیر برون‌زا و سرزندگی تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی به عنوان متغیر درون‌زا در نظر گرفته شده است. جامعه مورد مطالعه در پژوهش حاضر شامل دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی 94-95 است و تعداد افراد جامعه آماری پژوهش 1599 نفر است که از این تعداد، 1045 نفر مرد و 554 نفر زن هستند. در این پژوهش به دلایلی نامتجانس بودن متغیرهای جنسیت و رشته‌های تحصیلی از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد و

می‌تواند به عنوان مزیت رقابتی از طریق سرمایه‌گذاری بر افراد مطرح شود. این سرمایه همچون سرمایه‌های انسانی و سرمایه‌های اجتماعی از سرمایه‌های ناملموس سازمانی بوده که برخلاف سرمایه‌های ملموس با هزینه‌های کمتر قابل مدیریت و رهبری بوده، می‌تواند نتایج چشمگیری را در پی داشته باشد (هویدا و همکاران، 1391). در دوره‌های آموزش مجازی که بیشتر ارزیابی بر پایه توانمندی‌های فردی است تا توجه به انتقال مطالب و فعالیت‌های کلاسی، سرمایه‌های روان‌شناختی عامل بسیار تعیین‌کننده‌ای خواهد بود؛ زیرا سرمایه‌های روان‌شناختی می‌تواند با جهت‌دهی مثبت به افزایش کارایی و کاهش اهمال‌کاری دانشجویان منجر شود. سیدرا¹ و همکاران (2016)، در پژوهشی به بررسی نقش واسطه‌گری سرمایه روان‌شناختی بین درک حمایت سازمانی و رفتار مدنی سازمانی و ابعاد آن پرداختند و نتایج پژوهش نشان داد که سرمایه‌های روان‌شناختی نقش واسطه‌گری معناداری بین متغیرهای پژوهش ایفا می‌کند؛ همچنین نیکپای² و همکاران (2014)، در پژوهشی با هدف بررسی مدل اثرات سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتار مدنی سازمانی در دانشگاه‌ها به این نتیجه رسیدند که سرمایه‌های روان‌شناختی نقش مهمی در بروز رفتارهای مدنی تحصیلی ایفا می‌کند. زارعی (1394)، در پژوهشی با هدف ارائه مدل علی روابط ادراک از حمایت تحصیلی و فرسودگی تحصیلی با توجه به نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در دانشجویان به این نتیجه رسید که حمایت تحصیلی از طریق نقش واسطه‌ای سرمایه روان‌شناختی دارای اثر منفی و غیرمستقیم بر فرسودگی تحصیلی است؛ همچنین نتایج پژوهش حاکی از رابطه مثبت و معنادار میان حمایت تحصیلی و سرمایه روان‌شناختی بود. هاشمی نصرآبادی و همکاران (1391)، در پژوهشی با هدف بررسی نقش سرمایه روان‌شناختی در بهزیستی روانی با توجه به اثرات تعدیلی سرمایه اجتماعی به این نتیجه رسیدند که سرمایه روان‌شناختی و مؤلفه‌های آن با بهزیستی روان‌شناختی و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری دارند و افرادی که سرمایه روان‌شناختی مطلوب‌تری دارند، از سرمایه اجتماعی و بهزیستی روان‌شناختی بالاتری بهره‌مند هستند. همچنین

3. Hao
4. Norman

1. Sidra
2. Nikpay

به روش آلفای کرونباخ بررسی شد و ضریب پایایی حمایت همسالان، حمایت والدین و حمایت اساتید به ترتیب 0/85، 0/71 و 0/66 به دست آمده است. نتایج حاصل از مطالعه سامانی (1390) بیانگر روایی مناسب فرم فارسی مقیاس حمایت اجتماعی برای استفاده در جامعه ایران است.

2. پرسش‌نامه رفتار مدنی تحصیلی: پرسش‌نامه رفتار مدنی-تحصیلی توسط گل پرور (1389) ساخته شده که دارای 21 گویه و 3 مولفه یاری‌رسانی و مشارکت اجتماعی، پای‌بندی به قواعد و برقراری روابط صمیمانه است. شیوه نمره‌گذاری این پرسش‌نامه براساس طیف 7

براساس جدول مورگان تعداد 310 نفر از دانشجویان رشته‌های مختلف انتخاب و مورد پرسشگری قرار گرفتند. برای اجرای پژوهش، پرسش‌نامه‌ها بین دانشجویان رشته‌های مختلف دانشکده مجازی توزیع و بعد گردآوری و تجزیه و تحلیل شد. پرسش‌نامه به کار گرفته شده از نوع روایی صوری و محتوایی بود. در حین اجرای پژوهش، توضیحات لازم درباره نحوه پاسخ‌دهی و هدف پژوهش به دانشجویان ارائه شد و با ذکر ملاحظات اخلاقی، مبنی بر محرمانه بودن اطلاعات پرسش‌نامه، به آنها اطمینان داده شد تا صادقانه به پرسش‌ها پاسخ دهند.

جدول 1. توزیع فراوانی جامعه و نمونه پژوهش به تفکیک جنسیت و رشته تحصیلی

متغیرها	جامعه		نمونه	
	تعداد	درصد کل	تعداد	درصد کل
جنسیت	زن	554	107	34/64
	مرد	1045	203	65/36
	حقوق	230	45	14/38
رشته تحصیلی	جهانگردی	227	44	14/19
	مهندسی تکنولوژی	184	36	11/5
	الکترونیک	235	46	14/69
	مهندسی ابزار دقیق	223	43	13/94
	کامپیوتر	260	50	16/26
فناوری اطلاعات	240	15	47	15

درجه‌ای لیکرت (هرگز=1 تا همیشه=7) است. دامنه امتیازات مقیاس از 21 تا 147 امتیاز خواهد داشت. بدیهی است که هر چه این امتیاز بالاتر باشد نشان دهنده رفتار مدنی-تحصیلی بهتر خواهد بود و برعکس. سوالات مربوط به هر یک از مولفه‌های این پرسش‌نامه به شرح زیر است. پایایی این پرسش‌نامه توسط گل پرور (1389) با دو روش باز آزمایی و آلفای کرونباخ ارزیابی شد که ضرایب باز آزمایی برای سه عامل یاری‌رسانی و مشارکت اجتماعی، پای‌بندی به قواعد و برقراری روابط صمیمانه به ترتیب 0/64، 0/43 و 0/54 و آلفای کرونباخ برای سه عامل به ترتیب 0/68، 0/63 و 0/62 به دست آمد. در این پژوهش، پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ بررسی شد و ضریب پایایی یاری‌رسانی و مشارکت اجتماعی، پای‌بندی به قواعد و برقراری روابط صمیمانه به ترتیب 0/77، 0/76 و 78

1. پرسش‌نامه حمایت تحصیلی: برای سنجش پرسش‌نامه حمایت تحصیلی، این پرسش‌نامه 18 گویه دارد و توسط ساندز و پلانکت (2005) ساخته شده است و سه مؤلفه حمایت همسالان (دوستان)، حمایت والدین و حمایت اساتید را می‌سنجد. این پرسش‌نامه دارای لیکرت چهار درجه‌ای (1. کاملاً مخالفم، 2. مخالفم، 3. موافقم، کاملاً موافقم) است. ضریب آلفای کرونباخ گزارش شده توسط ساندز و پلانکت (2005) برای هر سه خرده مقیاس در دامنه 0/89 تا 0/93 است. این محققان همچنین رابطه معناداری را بین نمرات عوامل استخراج شده از مقیاس حمایت خانواده با مقیاس حمایت اجتماعی گزارش می‌دهند. ضریب آلفا و ضریب بازآزمایی برای این مقیاس و عوامل آن، حاکی از پایایی این مقیاس است؛ همچنین نتایج مطالعه آنها حاکی از همبستگی مثبت میان ابعاد مختلف مقیاس حمایت تحصیلی با عملکرد تحصیلی است. در این پژوهش پایایی پرسش‌نامه

جدول 2. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	ابعاد	میانگین	انحراف معیار
حمایت اساتید		22/15	4/54
حمایت تحصیلی	حمایت والدین	19/18	2/63
	حمایت همسالان	25/73	4/08
	خوش‌بینی	16/96	4/51
ابعاد سرمایه‌های روان‌شناختی	خودکارآمدی	18/55	2/52
	تاب‌آوری	15/50	3/12
	امیدواری	17/71	5/34
رفتار مدنی تحصیلی	رفتار مدنی تحصیلی	18/21	4/59

با 24/6 است و آماره‌های CFI، RMSEA در این مدل به ترتیب 0/97 و 0/07 هستند. در پژوهش هویدا، مختاری و فروهر (1391)، نیز آلفای کرونباخ آن 0/70 گزارش شده است. همچنین در پژوهش بهادری خسروشاهی و همکاران (1391)، نیز میزان پایایی این پرسش‌نامه بر اساس آلفای کرونباخ 0/85 به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد و ضریب آن 0/70 به دست آمد. همچنین ضریب آلفای کرونباخ ابعاد خودکارآمدی 0/84؛ امیدواری 0/78؛ تاب‌آوری 0/78 و خوش‌بینی 0/70 به دست آمد.

یافته‌های تحقیق

پیش از بررسی فرضیه‌ها، آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین و انحراف معیار متغیرها بررسی شد که نتایج کامل در جدول 2 آمده است.

با توجه به جدول 3، از میان متغیرهای برون‌زا (مولفه‌های حمایت اجتماعی) به ترتیب حمایت همسالان (0/25)، حمایت خانواده (0/22) و حمایت اساتید (0/15) بالاترین تا پایین‌ترین ضریب همبستگی را با رفتار مدنی تحصیلی دارند که هر سه ضریب در سطح 0/01 معنادار است. از میان متغیرهای درون‌زا (مولفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی) نیز به ترتیب متغیرهای خودکارآمدی (0/39)، خوش‌بینی (0/37)، امیدواری (0/33) و تاب‌آوری (0/30)

به دست آمد. نتایج حاصل از مطالعه گل پرور (1389)، بیانگر روایی مناسب پرسش‌نامه رفتار مدنی تحصیلی برای استفاده در جامعه ایران است.

3. پرسش‌نامه سرمایه روان‌شناختی: به منظور سنجش سرمایه روان‌شناختی در بین دانشجویان از پرسش‌نامه سرمایه روان‌شناختی لوتانز¹ (2007) استفاده شد. این پرسش‌نامه 24 سوال در چهار بعد اعتماد بنفس، امیدواری، خوش‌بینی و انعطاف‌پذیری دارد. این پرسش‌نامه شامل 24 سوال است که بر اساس مقیاس 5 درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شود. لوتانز و همکاران (2007)، پایایی پرسش‌نامه را بالای 0/90 گزارش کرده‌اند. نسبت کای دو این آزمون برابر

جدول 3. ماتریس همبستگی میان متغیرهای پژوهش

متغیرها	1	2	3	4	5	6	7	8
حمایت اساتید	1							
حمایت خانواده	0/25**	1						
حمایت همسالان	0/21**	0/15**	1					
خوش‌بینی	0/24**	0/14**	0/27**	1				
خودکارآمدی	0/37**	0/27**	0/24**	0/20**	1			
تاب‌آوری	0/20**	0/20**	0/21**	0/22**	0/10	1		
امیدواری	0/16**	0/29**	0/18**	0/17**	0/13*	0/12*	1	
رفتار مدنی تحصیلی	0/15**	0/22**	0/25**	0/37**	0/39**	0/30**	0/33**	1

**= $P < 0/01$ *= $P < 0/001$

بالاترین تا پایین‌ترین ضریب همبستگی را با رفتار مدنی تحصیلی دارند که تمامی این ضرایب از نظر آماری در سطح 0/01 معنادار هستند؛ همچنین در ماتریس بالا، بالاترین

1. Luthans

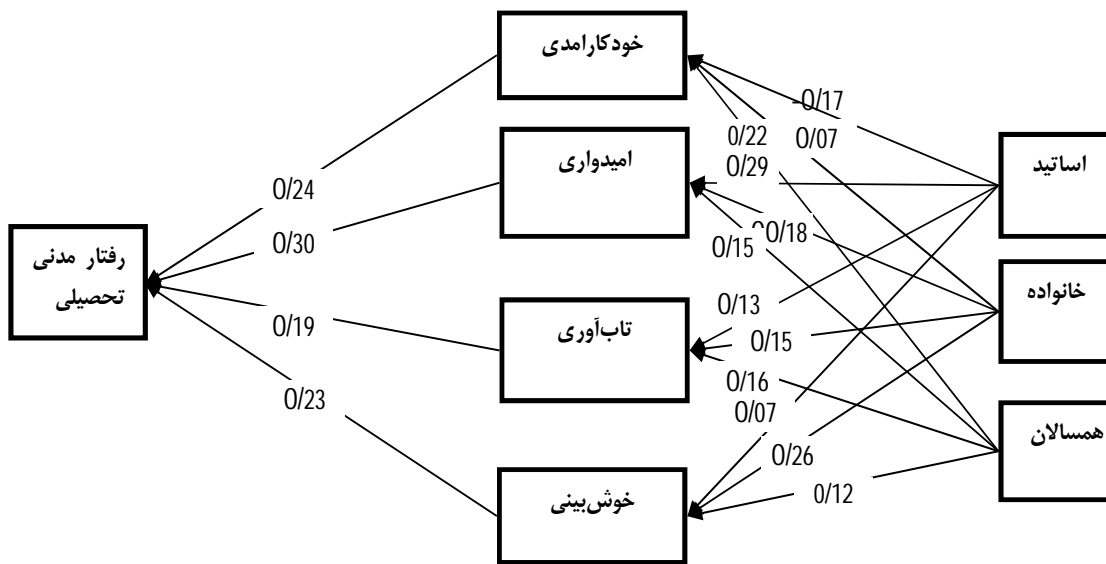
جدول 4. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	X ² /df	P	GFI	AGFI	CFI	RMSEA
	1/89	0/005	0/95	0/95	0/98	0/05

ضریب همبستگی مربوط به رابطه بین خودکارآمدی و رفتار مدنی تحصیلی (0/39) و پایین‌ترین ضریب همبستگی در این ماتریس مربوط به رابطه بین تاب‌آوری و خودکارآمدی (0/10) است که از نظر آماری معنادار نیست. نتایج ماتریس همبستگی نشان داد که همبستگی بین متغیرها در اغلب موارد معنادار است؛ از این رو امکان بررسی مدل فراهم است. ابتدا، شاخص‌های برازش مدل محاسبه شد که نتایج این تحلیل در جدول 4 نشان داده شده است.

در جدول 4، شاخص مدل نشان می‌دهد که مدل از

همان گونه که نتایج شکل 2 و جدول 5 نشان می‌دهد، حمایت اساتید دارای اثر مثبت بر خوشبینی ($\beta=0/17$ و $P=0/01$)، خودکارآمدی ($\beta=0/19$ و $P=0/01$) و تاب‌آوری ($\beta=0/13$ و $P=0/05$) است. حمایت خانواده دارای اثر مثبت بر خودکارآمدی ($\beta=0/18$ و $P=0/01$)، تاب‌آوری ($\beta=0/15$ و $P=0/01$) و امیدواری ($\beta=0/26$ و $P=0/01$) است. حمایت همسالان دارای اثر مثبت بر خوش‌بینی ($\beta=0/22$ و $P=0/01$)، خودکارآمدی ($\beta=0/15$ و $P=0/01$)، تاب‌آوری ($\beta=0/16$ و $P=0/01$) و امیدواری ($\beta=0/12$ و $P=0/01$) است؛ همچنین خوش‌بینی دارای اثر مثبت بر رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/2$ و $P=0/01$) است. خودکارآمدی دارای اثر مثبت و معنادار بر رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/30$ و $P=0/01$) است. تاب‌آوری دارای

$0/01 ** = P < 0/05 * = P <$

شکل 2. ضرایب استاندارد مدل مفهومی پژوهش

اثر مثبت و معنادار بر رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/19$ و $P=0/01$) و امیدواری دارای اثر مثبت و معنادار بر رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/23$ و $P=0/01$) است. همچنین سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) توانست در بین حمایت اساتید و رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/17$ و $P=0/01$)، حمایت خانواده و

بrazش نسبتاً خوبی برخوردار است.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هر سه بعد حمایت تحصیلی از طریق واسطه‌گری ابعاد سرمایه‌های روان‌شناختی، اثر غیرمستقیم بر رفتار مدنی تحصیلی دارد؛ به علاوه، نتایج دقیق حاصل از فرضیه اول پژوهش در شکل 2 و جدول 5 آمده است.

جدول 5. ضرایب مسیرهای مستقیم و غیر مستقیم موجود در مدل

مسیر	پارامتر استاندارد شده	خطای استاندارد برآورد	T	P
اثر مستقیم حمایت اساتید بر خوش‌بینی	0/17	0/03	3/11	0/01
اثر مستقیم حمایت اساتید بر خودکارآمدی	0/29	0/04	5/45	0/01
اثر مستقیم حمایت اساتید بر تاب‌آوری	0/13	0/05	2/37	0/05
اثر مستقیم حمایت اساتید بر امیدواری	0/07	0/04	1/30	N. S
اثر مستقیم حمایت خانواده بر خوش‌بینی	0/07	0/02	1/24	N. S
اثر مستقیم حمایت خانواده بر خودکارآمدی	0/18	0/03	3/42	0/01
اثر مستقیم حمایت خانواده بر تاب‌آوری	0/15	0/04	2/63	0/01
اثر مستقیم حمایت خانواده بر امیدواری	0/26	0/02	4/66	0/01
اثر مستقیم حمایت همسالان بر خوش‌بینی	0/22	0/03	4/07	0/01
اثر مستقیم حمایت همسالان بر خودکارآمدی	0/15	0/04	2/98	0/01
اثر مستقیم حمایت همسالان بر تاب‌آوری	0/16	0/04	2/84	0/01
اثر مستقیم حمایت همسالان بر امیدواری	0/12	0/03	2/29	0/05
اثر مستقیم خوش‌بینی بر رفتار مدنی تحصیلی	0/24	0/05	5/19	0/01
اثر مستقیم خودکارآمدی بر رفتار مدنی تحصیلی	0/30	0/04	6/25	0/01
اثر مستقیم تاب‌آوری بر رفتار مدنی تحصیلی	0/19	0/03	4/06	0/01
اثر مستقیم امیدواری بر رفتار مدنی تحصیلی	0/23	0/04	4/98	0/01
اثر غیرمستقیم حمایت اساتید بر رفتار مدنی تحصیلی	0/17	0/03	5/52	0/01
اثر غیرمستقیم حمایت خانواده بر رفتار مدنی تحصیلی	0/16	0/03	5/22	0/01
اثر غیرمستقیم حمایت همسالان بر رفتار مدنی تحصیلی	0/16	0/03	5/38	0/01

حمایت اجتماعی و رفتار مدنی تحصیلی است.

رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=0/16$ و $P=0/01$) و حمایت همسالان و رفتار مدنی تحصیلی ($\beta=-0/16$ و $P=0/01$) نقش واسطه‌گری ایفا کند.

نتیجه‌گیری و بحث

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل حمایت تحصیلی و رفتار مدنی تحصیلی و نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در چارچوب تحلیل مسیر بررسی شد. نتایج تحلیل مسیر نشان داد که مدل پیشنهادی با داده‌های این پژوهش برازش مناسبی دارد و $0/31$ از واریانس سرزندگی تحصیلی را تبیین می‌کند.

نتایج پژوهش درباره اثر مستقیم و مثبت مولفه حمایت اساتید بر مولفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری

همان‌طور که در جدول 5 مشاهده می‌کنیم هیچ کدام از ابعاد حمایت اجتماعی به عنوان متغیرهای برون‌زای پژوهش (حمایت اساتید، حمایت خانواده، حمایت همسالان) بر رفتار مدنی تحصیلی دارای اثر مستقیم نیستند؛ در حالی که اثر غیر مستقیم هر سه بعد حمایت اجتماعی شامل حمایت اساتید ($0/17$)، حمایت خانواده ($0/16$) و حمایت همسالان ($0/16$) بر رفتار مدنی تحصیلی از نظر آماری در سطح $0/01$ معنادار است که این امر بیانگر نقش واسطه‌ای موثر متغیر سرمایه‌های روان‌شناختی در میان مولفه‌های

جدول 6. ضرایب استاندارد شده اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرها بر رفتار مدنی تحصیلی

متغیرها برآوردها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات کل	مقدار واریانس تبیین شده
حمایت تحصیلی	-	0/17**	0/17**	0/31
حمایت خانواده به روی رفتار مدنی تحصیلی	-	0/16**	0/16**	
حمایت همسالان به روی رفتار مدنی تحصیلی	-	0/16**	0/16**	
خوش‌بینی به روی رفتار مدنی تحصیلی	0/24**	-	0/24**	0/11
خودکارآمدی به روی رفتار مدنی تحصیلی	0/30**	-	0/30**	0/19
تاب‌آوری به روی رفتار مدنی تحصیلی	0/19**	-	0/19**	0/09
امیدواری به روی رفتار مدنی تحصیلی	0/23**	-	0/23**	0/11

مجازی تأثیر خواهد داشت؛ البته یافته حاضر همچنین از عدم تأثیر مستقیم و مثبت مولفه حمایت خانواده بر مولفه خوش‌بینی حکایت دارد. در تبیین این یافته می‌توان به این موضوع اشاره کرد که اهمیت موفقیت در تحصیلات همان طور که اثرات مثبت زیادی دارد، استرس‌هایی نیز برای دانشجویان به همراه خواهد داشت. با توجه به اینکه خوشبین‌ها افرادی هستند که انتظار دارند چیزهای خوبی برایشان اتفاق افتد، تصور موفق نشدن و ناکامی تحصیلی و ناامیدی در برآورده کردن انتظار والدین می‌تواند منفی‌نگری‌هایی به همراه داشته باشد. با توجه به توضیحات مطرح شده و ماهیت متغیرهای پژوهش، به نظر منطقی می‌رسد که اثر مستقیم و مثبت حمایت خانواده بر مولفه‌های امیدواری، خودکارآمدی و تاب‌آوری تأیید و اثر مستقیم حمایت خانواده بر متغیر خوش‌بینی رد شود.

همچنین نتایج پژوهش در ارتباط با اثر مستقیم و مثبت مولفه حمایت همسالان بر مولفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) تأیید شد. حمایت همسالان نوعی حمایت ابزاری به شمار می‌رود که می‌توان به عنوان مثال همکاری در انجام تکلیف را بیان کرد. همکاری و کمک همکلاسی‌ها می‌تواند کمبودهای ناشی از حضور نداشتن در کلاس‌های واقعی دانشجویان دوره‌های مجازی را جبران کند. در کلاس‌های مجازی، وجود محدودیت در آموزش و تمرکز بر خودخوانی بودن دانشجویان، لزوم توجه به کار گروهی را در پی خواهد داشت؛ همچنین تأثیر همسالان در دوره نوجوانی و جوانی از نظر دوره رشدی، بسیار مهم است و این ارتباط با همسالان و دوستی‌ها می‌تواند در افزایش سرمایه‌های روان‌شناختی دانشجویان مؤثر باشد؛ بنابراین به نظر منطقی می‌رسد که اثر مستقیم و مثبت مولفه حمایت همسالان بر مولفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) تأیید شود.

نتایج پژوهش درباره اثر مستقیم و مثبت سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) بر رفتار مدنی تحصیلی تأیید شد. این نتایج با یافته‌های یونگ و همکاران (2013)، هاو و همکاران (2013)، نورمن و همکاران (2010) و نصر اصفهانی و همکاران (1393) همسو است. رفتار مدنی تحصیلی به رفتارهای کمک‌کننده به همکار، سرپرست و دانشجو

تأیید شد؛ این نتایج با یافته‌های لیو و همکاران (2013)، آوی و همکاران (2010)، زارعی (1394)، جعفری و مجیدی مقدم (1392)، هاشمی نصر آبادی و همکاران (1391)، سیدلیک و همکاران، (2013)، یلسین و همکاران (2011)، همسو است. حمایت اساتید به حمایت عاطفی اساتید اشاره دارد که می‌تواند شامل مهیا کردن مشوق‌ها باشد (سامانی، 1390). تشویق دانشجویان توسط اساتید و حمایت از آنها می‌تواند به دانشجویان انگیزه دهد و آنها را در مقابل سختی‌های ناشی از موفقیت در دروس یاری دهد و بیش از آنها را نسبت به موضوعات درسی بهبود بخشد. اگرچه ارتباط مستقیم با اساتید در دوره‌های مجازی با محدودیت‌هایی مواجه است که دانشجویان بازخورد حضوری محدودی دارند و بیشتر ارتباط‌ها از کانال مجازی صورت می‌گیرد ولی به نظر می‌رسد که تشویق‌های کلامی اساتید در خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی دانشجویان تأثیر زیادی خواهد داشت؛ همچنین در این فرضیه اثر مستقیم حمایت اساتید بر متغیر امیدواری رد شد. از آنجایی که نوع بازخورد اساتید در دوره‌های مجازی، با وجود اثرات مثبت آن، با تردیدهایی نیز روبه‌رو است و چون انعکاس بیشتر کلامی است و دانشجویان از نزدیک با خلقیات اساتید آشنایی ندارند، نوعی تردید نسبت به تشویق‌ها در دانشجویان ایجاد می‌کند و دانشجویان امیدواری زیادی نسبت به تشویق‌ها و وعده‌های اساتید نخواهند داشت. با توجه به ماهیت متغیرها و همچنین ویژگی‌های دوره‌های آموزشی مجازی به نظر منطقی می‌رسد که اثر مستقیم و مثبت مولفه حمایت اساتید بر مولفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری تأیید و اثر مستقیم حمایت اساتید بر متغیر امیدواری رد شود.

نتایج پژوهش در ارتباط با اثر مستقیم و مثبت حمایت خانواده بر مولفه‌های امیدواری، خودکارآمدی و تاب‌آوری نیز تأیید شد. حمایت خانواده نوعی حمایت شناختی است که باعث انتقال اهمیت موفقیت‌های تحصیلی به دانشجو می‌شود (سامانی، 1390). توجه به اهمیت و ارزش موفقیت نزد خانواده به فرد انگیزه می‌دهد و او را برای رسیدن به هدف مصمم‌تر می‌کند. این باور که تحصیل امر مهمی برای خانواده تلقی می‌شود موجب تلاش بیشتر و تحمل ناملایمات و دشواری تکالیف می‌شود و تصور موفقیت و خوشحالی خانواده، در امیدواری دانشجویان دوره‌های

تحصیلی و نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی، اگرچه هیچ پژوهشی این رابطه را به طور مستقیم بررسی نکرده است، ولی با توجه به اثر مثبت و مستقیم حمایت همسالان بر سرمایه روان‌شناختی (سیدلیک و همکاران، 2013؛ مرادی و همکاران، 1394؛ لیو و همکاران، 2013؛ آوی و همکاران، 2010؛ زارعی، 1394؛ جعفری و مجیدی مقدم، 1392) از یک سو و اثر مثبت و مستقیم سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتار مدنی تحصیلی (یونگ و همکاران، 2013؛ نورمن و همکاران، 2010؛ نصر اصفهانی و همکاران، 1393) از سوی دیگر، می‌توان این یافته را تبیین کرد. اساتید به عنوان ارزیاب علمی دانشجویان نقش مهمی در امر آموزش ایفا می‌کنند. تشویق و حمایت اساتید و اطمینان بخشی آنان در امر تحصیلی می‌تواند از میزان استرس در دانشجویان دوره‌های مجازی کم کند و در تقویت برخی مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی تأثیر گذار باشد. وجود سرمایه‌های ذهنی مثبت و حمایت‌های اساتید به عنوان عنصر تأثیر گذار در آموزش می‌تواند بر انگیزه دانشجویان برای فعالیت‌های مدنی در زمینه‌های درسی مؤثر باشد؛ همچنین با توجه به مجازی بودن آموزش در دوره‌های آموزش مجازی و کاهش توقعات دانشجویان از همیاری اساتید، این حمایت‌ها ارزش بیشتری خواهد یافت. همچنین یافته‌های پژوهش حاکی از عدم معناداری نقش واسطه‌ای مولفه امیدواری در میان این دو متغیر حمایت اساتید و رفتار مدنی سازمانی است. به نظر می‌رسد اگرچه نگرش‌های مثبت در رابطه حمایت اساتید و رفتار مدنی تحصیلی نقش واسطه ایفا می‌کند؛ اما امیدواری از بازخورد اساتید با ابهام‌هایی روبه رو است و این ابهام می‌تواند خاص دوره‌های مجازی و عدم ارتباط مستقیم و رو در رو بین استاد و شاگرد باشد و نسبت به تحریک دانشجو در بروز رفتارهای مدنی مؤثر واقع نشود؛ بنابراین به نظر منطقی می‌رسد که نقش واسطه‌ای مولفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری در میان حمایت اساتید و رفتار مدنی تحصیلی تأیید شود؛ ولی نقش واسطه‌ای مولفه امیدواری در میان این دو متغیر رد شود. نتایج مبنی بر نقش واسطه‌ای مولفه‌های خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری در میان حمایت خانواده و رفتار مدنی تحصیلی تأیید شد. درباره اثر

اطلاق می‌شود و از آن جمله می‌توان به کمک کردن به همکار با حجم بالای کار یا انجام تکالیف خاص برای دانشجویان با سطح علمی بالا یا پایین اشاره کرد (سومچ¹ و همکاران، 2000؛ رضایی و همکاران، 1394). از عواملی که در میزان فعالیت‌های علمی و مدنی دانشجویان دوره مجازی، می‌تواند مؤثر باشد سرمایه‌های روان‌شناختی آنان است. خوش‌بینی از مؤلفه‌های مؤثر سرمایه‌های روان‌شناختی است. دانشجویان خوش‌بین با انتظار اتفاقات خوب در آینده میزان انرژی بیشتری برای کمک و همکاری‌های مدنی صرف می‌کنند. خودکارآمدی دیگر مؤلفه‌ای است که می‌تواند ابزار لازم برای رفتار مدنی تحصیلی را در دانشجویان دوره مجازی به همراه داشته باشد. خودکارآمدی در دانشجویان دوره مجازی می‌تواند به عنوان نیروی محرکی برای تبدیل تصمیمات مدنی به رفتارهای مدنی باشد. تاب‌آوری نیز عامل مقاومی در برابر آسیب‌پذیری است. تاب‌آوری و توانایی سازگاری و مقابله با موانع می‌تواند بر پویایی و بهبود رفتارهای مدنی در دانشجویان مؤثر باشد. از آنجایی که انجام رفتارهای مدنی در بافت دوره مجازی با محدودیت‌های بیشتری روبه رو خواهد بود، تاب‌آوری عنصر مهمی تلقی می‌شود. لوتانز و همکاران (2007)، امید را نیروی معطوف به هدف می‌دانند. انجام رفتارهای مدنی با اهداف فردی دانشجویان در ارتباط است. دانشجویان امیدوار، توانایی روان‌شناختی بیشتری برای رسیدن به هدف دارند و این توانایی در ابعاد مختلف از جمله رفتار مدنی تحصیلی بروز پیدا می‌کند. افراد امیدوار و هدفدار، انرژی و ظرفیت مناسبی برای انجام فعالیت‌های مختلف دارند. با توجه به ماهیت مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی در انجام فعالیت‌های مثبت در امور تحصیلی به نظر منطقی می‌رسد با اثر مستقیم و مثبت مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی بر رفتار مدنی تحصیلی دانشجویان دوره مجازی پذیرفته شود.

نتایج پژوهش مبنی بر نقش واسطه‌ای مولفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری در میان حمایت اساتید و رفتار مدنی تحصیلی تأیید شد. درباره اثر غیرمستقیم حمایت اساتید بر افزایش رفتار مدنی

خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) در میان حمایت همسالان و رفتار مدنی تحصیلی تأیید می‌شود. درباره اثر غیر مستقیم حمایت همسالان بر افزایش رفتار مدنی تحصیلی و نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی، اگرچه هیچ پژوهشی این رابطه را به طور مستقیم بررسی نکرده است؛ ولی با توجه به اثر مثبت و مستقیم حمایت همسالان بر سرمایه روان‌شناختی (سیدلیک و همکاران، 2013؛ یلسین و همکاران، 2011؛ آوی و همکاران، 2010؛ زارعی، 1394؛ جعفری و مجیدی مقدم، 1392) از یک سو و اثر مثبت و مستقیم سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتار مدنی تحصیلی (یونگ و همکاران، 2013؛ های لیو و همکاران، 2013؛ نورمن و همکاران، 2010؛ نصر اصفهانی و همکاران، 1393) از سوی دیگر، می‌توان این یافته را تبیین کرد. یاری‌رسانی همسالان و همکلاسی‌ها می‌تواند به به فعالیت‌های پویایی در راستای یادگیری منجر شود که این امر به تقویت عزت نفس و سرمایه‌های مثبت روان‌شناختی منجر می‌شود و در نهایت چنین تعاملی می‌تواند فعالیت‌های اثر بخش مدنی را در محیط آموزشی تحصیلی به دنبال داشته باشد. با توجه به نیازهای بافت و محدودیت‌های ناشی از آموزش مجازی، تکیه بر همسالان و تقویت جنبه‌های مثبت شخصیتی برای انجام رفتارهای مدنی در حیطه آموزشی، راهکار مناسبی به نظر می‌رسد و اثر حمایت همسالان بر رفتارهای مدنی تحصیلی و نقش واسطه‌ای سرمایه‌های روان‌شناختی در دانشجویان دوره مجازی دانشگاه شیراز منطقی است.

به طور کلی نقش واسطه‌ای سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری) در میان ابعاد حمایت تحصیلی و رفتار مدنی تحصیلی تأیید می‌شود. از محدودیت‌های پژوهش حاضر، در مدل مورد نظر، به علت کثرت تعداد مولفه‌ها و محدودیت‌های مدل تحلیل مسیر، امکان بررسی برخی از متغیرها نظیر فشارزاهای تحصیلی، راهبردهای سازگاری و... وجود نداشت؛ همچنین نبود پیشینه نظری و پژوهشی کافی درباره رفتار مدنی تحصیلی به دلیل جدید بودن پژوهش حاضر و نیز به بازنگشتن تعداد چشمگیری از پرسش‌نامه‌ها توسط دانشجویان می‌توان اشاره کرد. باتوجه با یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود متناسب با

غیرمستقیم حمایت خانواده بر افزایش رفتار مدنی تحصیلی و نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی، اگرچه هیچ پژوهشی این رابطه را به طور مستقیم بررسی نکرده است؛ ولی با توجه به اثر مثبت و مستقیم حمایت خانواده بر سرمایه روان‌شناختی (زیمیر و چن، 2012؛ مرادی و همکاران، 1394؛ آوی و همکاران، 2010؛ زارعی، 1394؛ جعفری و مجیدی مقدم، 1392) از یک سو و اثر مثبت و مستقیم سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتار مدنی تحصیلی (یونگ و همکاران، 2013؛ های لیو و همکاران، 2013؛ نورمن و همکاران، 2010؛ نصر اصفهانی و همکاران، 1393) از سوی دیگر، می‌توان این یافته را تبیین کرد. خانواده اولین نهاد جامعه‌پذیری و تربیت افراد به شمار می‌رود و نقش مهمی در جهت‌دهی و هدف‌گزینی در افراد ایفا می‌کند. حمایت خانواده می‌تواند بسیاری از خلأها را پر کند و امیدواری، خودکارآمدی و تاب‌آوری را در دانشجویان دوره مجازی تقویت کند. حمایت‌های خانوادگی و سرمایه‌های مثبت روانی می‌تواند به فعالیت‌های مثبت تحصیلی و رفتارهای مدنی منجر شود. از طرفی نتایج این پژوهش حاکی از تأیید نشدن نقش واسطه‌ای مولفه خوش‌بینی در میان این دو متغیر حمایت خانواده و رفتار مدنی تحصیلی است. به نظر می‌رسد حمایت‌های والدین نقش چشمگیری در خوشبینی در دانشجویان دوره مجازی ایفا نمی‌کند و حمایت‌های والدین با واسطه خوش‌بین بودن، ضامن رفتارهای مدنی در مباحث تحصیلی نیست. تصور موفق نشدن و ناکامی تحصیلی و ترس در برآورده کردن انتظار والدین می‌تواند منفی‌نگری‌هایی را در دانشجویان دوره مجازی به همراه داشته باشد. با توجه به اثرات متفاوت حمایت خانوادگی، مؤلفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی و رفتار مدنی تحصیلی از یک سو، و مفروضه‌های مربوط به هر ارتباط در دانشجویان دوره‌های مجازی، به نظر منطقی می‌رسد که نقش واسطه‌ای مولفه خودکارآمدی، تاب‌آوری و امیدواری در میان حمایت خانواده و رفتار مدنی تحصیلی تأیید و نقش واسطه‌ای مولفه خوش‌بینی در میان این دو متغیر رد شود.

همچنین نتایج پژوهش در ارتباط با نقش واسطه‌ای مولفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی،

نتایج مقایسه شود. و با توجه به میانی نظری و تجربی متغیرهای موجود در مدل، پیشنهاد می‌شود سایر مدل‌های رقیب نیز بررسی و آزمون شوند و نتایج آنها با یافته‌های پژوهش حاضر، مقایسه شود.

دانشجویان. فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، 4 (5)، 42 - 25.

گل پرور، محسن (1393). الگوی ساختاری رابطه پیوند معنوی با سرمایه روان‌شناختی و بهزیستی معنوی در پرستاران. فصلنامه مدیریت پرستاری. سال سوم. دوره سوم. شماره دوم.

لاکانی، مژگان؛ باقرشاهی، زهرا؛ محمدزاده، زینب؛ محمدی، کبری؛ ابولقاسمی، مهیار (1388). آموزش مهارت‌های زندگی. معاونت آموزشی و پژوهشی اداره آموزش.

مرادی، مرتضی؛ دهقانی زاده، محمد حسین و سلیمانی خشاب، عباسعلی (1394). حمایت اجتماعی ادراک شده و سرزندگی تحصیلی؛ نقش واسطه‌ای باورهای خودکارآمدی تحصیلی، مجله آموزش و یادگیری، دوره هفتم، شماره اول، صص 24-1.

نصر اصفهانی، علی؛ مهدیه نجف آبادی، نرگس (1393). تحلیل تأثیر سرمایه‌های روان‌شناختی بر رفتارهای شهروندی سازمانی و مؤلفه‌های آن در قالب الگوسازی معادلات ساختاری. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی؛ 15 (2): 116-124.

هاشمی نصر آبادی، تورج؛ بابا پور خیر الدینی، خلیل؛ بهادری خسروشاهی، جعفر (1391). نقش سرمایه روان‌شناختی در بهزیستی روانی با توجه به اثرات تعدیلی سرمایه اجتماعی. مجله پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی؛ 1 (3): 123-144.

همتی نژاد، مهرعلی؛ حمیدی، مهرزاد؛ الهیاری، محبوبه (1391). رابطه حمایت سازمانی ادراک شده با رفتار شهروندی سازمانی در کارشناسان آکادمی ملی المپیک و پارالمپیک ایران. 4 (13): 27-43.

هویدا، رضا؛ مختاری، حجت اله؛ فروهر، محمد (1391). رابطه مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی و مؤلفه‌های تعهد سازمانی. پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری؛ 2 (2): 43-55.

نتایج این پژوهش شرایط به گونه‌ای فراهم شود که امید، خودکارآمدی، خوشبینی و تاب‌آوری در دانشجویان دوره مجازی تقویت شود تا به بهبود رفتار مدنی تحصیلی منجر شود. پیشنهاد می‌شود که پژوهشی مشابه در سایر مقاطع تحصیلی و سایر جوامع آماری نیز صورت گیرد و

منابع

بهادری خسروشاهی، جعفر؛ هاشمی نصرت آباد، تورج؛ باباپور خیرالدین، جلیل (1391). رابطه سرمایه روان‌شناختی با سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه تبریز. مجله تخصصی پژوهش و سلامت. مرکز تحقیقات توسعه اجتماعی و ارتقای سلامت گناباد. دوره 2، شماره 1.

رستگار، احمد. زارع، حسین. سرمدی، محمدرضا؛ حسینی، فریده‌سادات (1392). نگاهی تحلیلی به ادراک دانشجویان از ساختار کلاس درس و اهمال‌کاری تحصیلی: مطالعه تطبیقی دوره‌های آموزش سنتی و مجازی دانشگاه تهران. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی؛ 3 (4): 151-163.

رضایی، محمدعلی؛ سبزواری، سکینه؛ گروسی، بهشید (1394). بررسی ارتباط سلامت معنوی و رفتارهای مدنی تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی. گام‌های توسعه و آموزش پزشکی؛ 12 (2): 377-387.

زارعی، مرجان (1394). ارائه مدل علی روابط ادراک از حمایت تحصیلی با فرسودگی شغلی و نقش واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در دانشجویان دانشکده پرستاری دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور استان فارس. جعفری، پریش؛ مجیدی مقدم، زهرا (1392). رابطه بین حمایت سازمانی ادراک شده، سرمایه روان‌شناختی و رفتار شهروندی سازمانی در کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. نوآوری‌های مدیریت آموزشی؛ 8 (4): 22-36.

فتحی واجارگاه، کورش؛ پرداختچی، محمدحسن؛ ربیعی، مهدی (1391). ارزیابی اثربخشی دوره‌های آموزشی مجازی در نظام آموزش عالی ایران (مطالعه موردی: دانشگاه فردوسی مشهد). فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی؛ 1 (4): 21-5.

گل پرور، محسن (1389). بررسی نقش اخلاق تحصیلی، عدالت و بی‌عدالتی آموزشی در رفتارهای مدنی تحصیلی

- Ayobian, E. (2010). Introduction to lesson study, *Mathematics education journal*, Vol. 24, No. 1, 2010.
- Avey JB, Luthans F, Smith RM, Palmer NF. (2010). Impact of positive psychological capital of employee well-being over time. *Journal of Occupational Health Psychology*. 2010; 15(1): 17–28.
- Avey JB, Luthans F, Youssef CM. (2010). The additive value of positive psychological capital in predicting work attitudes and behaviors. *Journal of Management*. 2010; 36(2): 430–452.
- Baytiyeh, H. & Pfaffman, J. (2010). Volunteers in Wikipedia: Why the Community Matters. *Educational Technology & Society*, (2) 13, 128-140.
- Brennan, J. Ryan, S. Ranga, M. Braek, S. Durazzi, N. Kamphuis, B. (2014). Study on Innovation in education: Final Report. Luxembourg: Publications of the European union.
- Cohen, A. (2006). The relationship between multiple commitments and organizational citizenship behavior in Arab and Jewish culture. *Journal of Vocational Behavior* 69 105–118.
- Cun, X. (2012). Public service motivation and job satisfaction, organizational citizenship behavior. *Chinese Management Studies*, 6(2), 330-340
- Ebru Oguz. (2010). The relationship between the leadership styles of the school administrators and the organizational citizenship behaviors of teachers, *Social and Behavioral Sciences* 1188(2010) 9-1193.
- Golparvar, Mohsen. (2010). The role of academic ethics Educational of justice and injustice In the civil behavior – educational of Students, *Journal of New ideas in education*, In the fifth, fourth issue.
- Hao R., Zhonglin W., Qishan CH. (2013). “The Impact mechanism of work team-leaders’ psychological capital on followers’ organizational citizenship behavior: A multilevel model ”; *Acta Psychologica Sinica*, Vol 45, No1, 82Z93.
- Khalid S, Norshimah A, SinthaMadar A, Ismail M. Undergraduates’ organizational citizenship behavior: the role of religiosity. *Int J Academic Res Business Soc Sci*. 2013; 3(7): 572-84
- Lui, L., Hu, S., Wang, L., Sui, G., & Ma, L. (2013). Perceived organizational support, job satisfaction, task performance, and organizational citizenship behavior in China. Retrieved from <http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1471-244X-13-89.Pdf>.
- Luthans F, Avey James B. Avolio, Bruce J. Peterson. Suzanne J. (2010). The Development and Resulting Performance Impact of Positive Psychological Capital. *Journal of Human resource development quarterly*. 21: (1), 41-66.
- Luthans F, Avolio BJ. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Pers Psychol* 2007; 6:138-146.
- Luthans, F., Norman, S. M., Avolio, B. J., & Avey, J. B. (2008). The mediating role of psychological capital in the supportive organizational climate–employee performance relationship. *Journal of Organizational Behavior*, (28), 219–238.
- Luthans F, Youssef M, Avolio J (2007). *Psychological capital Developing the Human Competitive Edge*, Oxford University Press.
- Nikpay, I., Siadat, S., Hoveida, R., & Nilforooshan, P. (2014). A model for investigating the impact of faculty members’ psychological capital on organizational citizenship behaviors in universities. *International Journal of Management Sciences*, 2(6), 161-168.
- Nisar, Q. A., Marwa, A., Ahmad, S., & Ahmad, U. (2014). Impact of perceived organizational support on organizational citizenship behavior: Empirical evidence from Pakistan. *International Journal of Research*, 1(5), 231-240.
- Norman S M., Avey J B., Nimmicht J L. and Pigeon N. (2010). “Citizenship and deviance behaviors the interactive effects of psychological capital and organizational identity on employee organizational”, *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(4), 380-391.
- Ratelle, C. F., Simard, K., & Guay, F. (2013). University students’ subjective well-being: The role of autonomy support from parents, friends, and the romantic partner. *Journal of Happiness Studies*, 14(3), 893-910
- Sidra, S. Imran, B. Adnan, A. (2016). Moderating role of psychological capital between perceived organizational support and organizational citizenship behavior and its

- dimensions. *International Journal of Research Studies in Psychology*:5 (2):41-50.
- Siedlecki, K. L., Salthouse, T. A., Oishi, S., & Jeswani, S. (2013). The relationship between social support and subjective well-being across age. *Social Indicators Research*, 117 (2), 561-576.
- Spreitzer G, Sonenshein S. Toward the construct definition of positive deviance. *Am Behav Sci*, 2004 (47) 6,828-47.
- Wentzel, K. R., Battle, A., Shannon L. Russell, S. L., Looney, L. B. (2010). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 35: 193–202.
- Yalcin, İ. (2011). Social support and optimism as predictors of life satisfaction of college students. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 33 (2), 79-87.
- Zameer, A. (2010). Virtual education system (current & future reality in Pakistan). *Informing Science and information technology*, 7 (1), 1-8.
- Zimmer, Z., & Chen, F. F. (2012). Social support and change in depression among older adults in Taiwan. *Journal of Applied Gerontology*, 31 (6), 764-782.